İSLÂM TARİHİ VE MEDENİYETİNDE ŞANLIURFA

II

Editörler
Prof. Dr. Kasım Şulul
Prof. Dr. Mehmet Şeker
Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu

ensar vakfı
ŞANLIURFA ŞUBESİ

İSLÂM TARİHÇİLERİ DERNEĞİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
ŞANLIURFA İL MÜFTÜLÜĞÜ

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları No: 2 – Bilim 2.
İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu Tebliğleri: -II-
ISBN: 978-975-8168-20-9
Takım Numarası: 978-975-8165-18-6
Mizanpaj/Kapak: Gelişim Ofset - Şanlıurfa
Baskı: Semih Ofset Matbaacılık – Ankara Ocak 2017 – İlaveli 2. Baskı
Kapakta bulunan ve sempozyum için hazırlanan Arapça logo Hattat Mustafa Kaçar'a aittir.
Açılımı: İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa

Urfalı Hattatlar

Abubekir Avni Dörtbudak*

Urfa ve çevresi, tarih içerisinde yaşamış olduğu savaş ve işgallerin[1] beraberinde getirmiş olduğu yıkım ve tabii afetlere[2] rağmen ilim ve kültür şehri olma özelliğini korumuştur. Urfa'nın bu özelliği, Anadolu ile Ortadoğu (Filistin-Suriye-Irak) toprakları arasında bir geçiş güzergâhı olmasıyla alakalıdır. Buna binaen Urfa, kendine özgü medeni bir yapıya sahip olarak, mimaride, edebiyatta, müzikte ve hat sanatında mümtaz bir yere ulaşmıştır.

Urfa'nın hat sanatındaki yeri, Urfa'da yetişen hattatları sayesinde olmuştur. Urfalı hattatları bir gruplamaya tabi tutacak olursak, "hat, sanat vasfını kazanmadan önce hat ile uğraşanlar" , "hat, sanat vasfını kazandıktan sonra hat ile uğraşanlar" diye iki ana gruba ayırabiliriz. Daha sonra, sanat vasfını kazandıktan sonra hat ile uğraşanları da kendi içerisinde "sadece eserleri ve isimleri bilinenler", "kayıtlarda isimleri olan fakat eserleri bilinmeyenler", "hayat hikâyeleri ve eserleri kısmen bilinenler" diye üç grup altında inceleyebiliriz.

1. Hat, Sanat Olmadan Önce, Hat ile Uğraşanlar

İbrahim b. Hilal es-Sabii (313 - 384 / 925 - 994)

Adı İbrahim b. Hilal b. İbrahim b. Zehrun Ebû İshak es-Sabii[3] el-Harrani'dir. Ebû İshak'ın "Sabii" ve "Harrani" olmak üzere iki nisbesi vardır. Sabii dinine bağlılığı ile es-Sabii, ailesinin Harran kökenli oluşunun nedeniyle el-Harrani nisbesini almıştır.[4] Güvenilir kaynakların tümünde Ebû İshak[5] künyesi kullanılmaktadır. Ebû İshak'ın Harran'da doğduğunu söyleyenler olduğu gibi Bağdat'lı olduğunu belirtenlerde vardır.[6] Büyük ihtimalle Ebû İshak Harran'da doğmuş daha sonra ailesiyle Bağdat'a intikal etmiştir.[7] Tıp âlimi olan babası, Ebû İshak'ın çok zeki ve becerikli olmasından dolayı tabip olması için gayret etse de kendisi küçük yaştan itibaren edebiyat, şiir ve güzel yazıya meraklı olduğunu belirtmektedir. Bununla beraber diğer ilim dallarında da (matematik, mühendislik) kendini yetiştirdiğini, bunların yanında Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlediğini, Ramazan'da oruç tuttuğunu ve İslâm yazı sanatı olan hat ile meşgul olduğunu öğreniyoruz.[8]

Ebû İshak, edebiyatla uğraşma iznini ancak babasına Horasan vezirlerinden gelen mektuba hazırladığı cevapla koparabilmiştir. Büyük bir itina ile hazırlanan cevabın Ebû İshak tarafından yazıldığını öğrenen babası, buna çok sevinmiş ve ona "şimdi sana izin veriyorum, haydi git, kâtip ol" dediğini bizzat Ebû İshak anlatmıştır.[9] Ebû İshak'ın divan kâtipliğine kadar yükseldiğini, Büveyh ailesinden Sultan İzzü'd-

---

* İmam-Hatip, Şanlıurfa.

1 Ahmet Nezihi Turan, "Şanlıurfa", DİA, c. 38, s.337.

2 Adnan Demircan, "Şanlıurfa Tarihinde Meydana Gelen Bazı Doğal Afetler" *Şanlıurfa Kültür Sanat Tarihi ve Turizm Dergisi*, Sayı 9, 2011, s. 26.

3 Müstakimzade Süleyman Sadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattatin*, İstanbul, İstanbul Devlet Matbaası, 1928, s. 45.

4 Mahmut Polat, *Ebû İshak İbrahim b. Hilal Es-Sabii'nin hayatı ve şiirleri*, H.Ü. S.B.E. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Şanlıurfa, 1999, s. 10.

5 M. Polat, s. 9.

6 Müstakimzade , s. 45.

7 M. Polat, s. 11.

8 Müstakimzade , s. 45.

9 M. Polat, s. 12.

devle Bahtiyar'ın (saltanat yılları 967/976) inşa kâtipliğini[10] yapmıştır. Kendisine dönemin sultanı tarafından Müslüman olması teklifi yapıldığı halde o bundan imtina etti, dininden dönmedi.[11]

Ebû İshak es-Sabii, belagat ve fesahatte Irak'ın tek âlimi olma şansını yakalamış, kâtiplikte karşısında el bağlanılacak bir seviyeye yükselmiştir.[12] Bağdat kâtipler reisliği seviyesine kadar yükselen Ebû İshak'ın namı her tarafa yayılıp o güne dek kalemlerin ve kâğıtların taşıdığı, en fasih değerli söz sahibi unvanını kazanmıştır.[13] Ebû İshak bulunmuş olduğu divan kâtipliği görevinden dolayı devlet erkânıyla iyi veya kötü münasebetleri olmuştur.[14]

Ebû İshak bir müderris değildir. Ancak tespit edildiği kadar üç kişinin yetişmesinde etkili olmuştur. Ebû Abdullah el-Haccac (391/1000), Ebû Kasım Süleyman b. Fahat, Hilal b. Muhassin (v. 444/994). Ebû İshak'ın en uzun olarak yaptığı resmi görevi divan kâtipliği ve reisliğidir. Yüksek makamları işgal eden ve saraylarda yaşamış olan Ebû İshak yaşlanmış, ömrünün geri kalan kısmını inzivada, fakirlik ve yoksullukla geçirmiştir.[15]

Hayatı inişli çıkışlı olan Ebû İshak'ın 384/994 yılında 71 yaşında Bağdat'ta öldüğünü ve el-Kerhi semtinde bulunan el-Şünüziye kabristanına bitişik olan el-Cüneyne mezarlığına gömüldüğünü naklederler.[16]

2. Hat, Sanat Olduktan Sonra Güzel Yazı Yazanlar

2. 1. Eserleri olup ta sadece isimleri bilinenler

- Hattat Hakkı imzalı, Halilürrahman Medresesi[17] oda kitabesi - 1189 / 1775.
- Hattat Hacı Abdurrahim[18] imzalı, Nakıbzâde İbrahim Efendi Medresesi'nin kapı alınlığındaki kitabe - 1196/1781.
- Hattat Cevher Polat imzalı, Damat Süleyman Paşa Camii kitabesi.
- Hattat Naciye imzalı, Rızvaniye Camii içinde bulunan bir levha.

2. 2. Kayıtlarda isimleri olduğu halde eserleri bilinmeyenler

- Birecik Rüştiye Mektebi rık'a muallimi Hafız Mustafa Efendi, Mustafa Nefi Efendi, Muhammed Vefa Efendi, Hayali Efendi.
- Rumkale (Halfeti) Rüştiye mektebi rık'a muallimi İsmail Yaver Efendi, Rüşdi Efendi, Muhammed Bakır, Mahmut Nedim Efendi.
- Urfa Rüştiye Mektebi rık'a muallimi Şerif Efendi.
- Urfa Hayriye Mektebi hüsn-i hat muallimi Ali Efendi, Kamil Efendi, Mustafa Efendi, Müslüm Efendi, M. Bakır Efendi.
- Urfa İrfaniye mektebi hüsn-i hat muallimi İsmail Rahmi Efendi, Muhammed Bakır Efendi.

---

[10] Bazı İslâm devletlerinde başlıca görevi hükümdarın özel kâtipliği olan memur; Resmî yazışmaların yürütüldüğü devlet kurumu olarak divan kâtipliği ise Emevî Halifesi Muâviye b. Ebî Süfyân'ın Dîvânü'r-resâil'i kurmasıyla hayata geçti. Önceleri doğrudan halifeye bağlı bulunan müessese, Abbasiler zamanında vezire bağlandı. Dîvânü'r-resâil, Mısır'da hüküm süren Fâtımîler'de Divan-ı İnşa ismiyle anılmaya başlandı ve başındaki kâtibe sahibü divani'l-inşa ünvanı verildi. Önceleri vezirlerin idaresi altında görev yapan bu dönemin kâtipleri daha sonraları vezir tayin edilmediği zamanlarda da bu görevi de yürüttüler. Daha fazla bilgi için bkz. Fatih Yahya Ayaz, "Sır Kâtibi", DİA, c. 37, s. 116.

[11] Müstakimzade , s. 45.

[12] M. Polat, s. 37.

[13] M. Polat, s. 38.

[14] M. Polat, s. 21.

[15] M. Polat, s. 32.

[16] M. Polat, s. 33.

[17] Balıklıgöl'ün iç tarafında, halk arasında "Döşeme Camii" olarak bilinen Halilü'r-Rahman camii medresesi.

[18] Urfa naibi ve musavver.

- Urfa Fevziye mektebi hüsn-i hat muallimi Ali Efendi, Bakır Efendi.[19]
- Urfa'nın ilk fotoğraf sanatçılarından olan hattat ve hakkâk Kadri Efendi.[20]

2. 3. Hayat hikâyeleri ve eserleri bilinenler

2. 3. 1. Mustafa Hatti Efendi (d. ? - ö. 1174 /1760)

Osmanlı döneminin şairi, musikişinası, hattatı daha geniş bir ifadeyle sanat erbabının hepsi aynı kültür ve sanat ortamında yetişmektedir. Hattat olarak üstadından icazet alan, hüsn-i hat sanatına yatkınlığı olan bir hattat sadece hat sanatıyla ilgilenmez, aynı zamanda şiir, musiki, ebru, tezhip gibi sanatlara da ilgi duyardı. İşte bu sanatçılardan biride Mustafa Hatti Efendi'dir.

Asıl adı Mustafa olup, Hatti ismi ise eserlerinde kullandığı mahlasıdır. Urfa'da doğup orada yetiştiğinden öğrenim gördüğü hocaları hakkında kaynaklar bilgi vermemekle beraber, zamanın ilim ve irfan ehli bazı kimselerden ilim öğrendiği ve hüsn-i hat meşk ettiğini bildirir.

Yazısının güzelliğiyle hat erbabı arasında şöhret bulan Mustafa Efendi, "Hatti" mahlasıyla söylediği şiirleriyle de Urfalı Şair Nabi'nin dikkatlerini üzerine çekti. Nabi'nin yardımıyla İstanbul'a gelerek bazı devlet adamlarına kâtiplik hizmetinde bulundu.[21] Hat sanatının sülüs ve nesih yazı çeşitlerinde kendisinin üstadı olan Çerkez Osman Paşa'ya divan kâtibi olmuştur.[22] Hüsn-i hat alanındaki maharetini ve bu sayedeki divan hocalığı makamına yükselişini Nabi, şu beyitle över: "Cümleden hub bulmuşam anı, ola gör hacegi-i divanı".

Nabi gibi bir şairin beğenisini kazanan Mustafa Hatti Efendi, devletin, çeşitli kademelerinde hizmet ettikten sonra divan hocaları zümresine yükseldi. Çerkez Osman Paşa'ya yaptığı kâtiplik hizmetinden sonra sırasıyla 1152/1739-1740'ta mevkûfatçı (evkaf kalemi hizmeti), 1154/1742'de kalyonlar kâtibi[23] ve tekrar mevkûfatçı oldu. Mustafa Hatti Efendi divan kâtipleri baş muhasebecisi iken bu görevden azledilerek 1161'de Nemçe'ye (Avusturya) baş elçi tayin edildi. Elçilik görevini tamamladıktan sonra 1162'de tekrar önceki görevi olan baş muhasebeci makamına getirildi. Kısa bir süre sonrada Anadolu defterdarlığı makamına atandı. Sultan III. Mustafa'nın padişah olduğu sene 1174/1760 yılında vefat etti. Fındıklı civarındaki yalısı arkasındaki Perizat Hatun Camii ile zaviyesi karşısında bulunan mezarlığa defnedildi.[24]

Şiir, inşa ve hat gibi sanatlarda Mahir ve işsiz olan Mustafa Efendi'nin şiirleri beğenilmekle beraber, kaynaklarda bunların az olduğu zikredilir. Sultan Osman'ın tahta geçtiği yılı bildiren bir beyti, tarih düşürmedeki ustalığını gösterir.

"Leb-i pey gamı tarih-ı cülusun didim ey Hatti
İde Mevla müeyyed makdem-i sultan Osman'ı" 1131.[25]

Hattat ve şair olan Mustafa Hatti Efendi'nin şiirleri gibi hat eserlerinin de akıbeti hakkında eldeki veriler yetersizdir. Bunun sebebi olarak da belli bir dönem Kur'ân-ı Kerîm yazısı diye nitelendirilerek hat eserlerinin yok edilmeye çalışılmasını gösterebiliriz.

---

[19] Haleb Salnameleri, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif No: Sal-Haleb (1890-1908 yılları arası).

[20] A. Cihat Kürkçüoğlu, *Ruha'dan Urfa'ya 1780-1980*, Ankara, 1990, s. 58.

[21] Halit Karatay, "Urfalı Hattat Şair Mustafa Hatti Efendi", *Şurkav, Şanlıurfa Kültür, Sanat, Tarih ve Turizm Dergisi*, sayı:2, 2008, s. 29.

[22] Müstakimzade, s. 554.

[23] Kalyon: Kadırgadan ağır, yelkenli ve kürekli savaş gemisi; Kalyonlar Kâtibi: Kalyonda çalışanların aylıklarını, yiyecek ve içecekleri ile levazım hesaplarını tutan vazifeli kâtip.

[24] Müstakimzade, s. 554.

[25] H. Karatay, s. 29.

2. 3. 2. Sakıb Efendi (1221 - 1291 / 1800 - 1873)

Asıl adı Emin olup mahlası Sakıb'tır. 1800 yılında Birecik'e bağlı Serisad köyünde doğmuştur. Hacı Mustafa adlı bir köylünün oğludur. Birecik'te medrese tahsilini gördükten sonra Urfa'ya yerleşir. İlk görevi Şer'iye mahkemesi kâtipliğidir. Eşinin ve ailesinin isteği üzerine memuriyetten ayrılır, ziraat ve ticaretle uğraşmaya başlar. Serveti günden güne artınca memleketine hizmet etmek ister, mektep, mescit, camii, tekke gibi hayır eserleri yapar. Kendi eliyle bugün Akarbaşı mevkiinde Sakibiye tekke ve medresesinde birçok âlim yetiştirmiştir. 1854 yılında hacca gider ve dönüşünde hem hacı hem şeyh (Kadirî tarikatı)[26] ünvanını beraberinde getirir, artık dünya işlerini bırakarak irşada başlar. Sakıb Efendi 1873 yılında misafir olarak gittiği Birecik'te oğlu Mustafa Lami'nin evinde vefat eder, cenazesi vasiyeti üzerine Urfa'ya getirilerek, Sakibiye medresesinde ki türbesine gömülmüştür.[27] Ölümünden az önce söylediği irticali şiiri hayli ilginçtir;

"Dar-ı Mevla'da yetmiş yıl ömür sürmek saadettir,
Yaşı yetmiş olan her bir kulun azadı adettir."

Şair Ahmet Lami ölümüne şu tarihi düşürmüştür:

"Geldi üçler okudu tarihini, nevverallahu li kabri'l-sakıb" Hicri/1291.[28]

Sakıb Efendi'ye Şair Âlima'nın (Mustafa), Sakıb Efendi'nin ölümü üzerine yazdığı kitabe ünlüdür. ve bu kitabe, mezar taşı üzerine kazılıdır. ve ölüm tarihini vermektedir:

"Alima tarih dedi mu'cemle çıktı yediler,
Cennet-i adnini sakıb eyledi ca-yı karar" 1291.[29]

Sakıb Efendi'nin Kırım hanı Şahingiray'ın gazeline yazdığı tesdis ve tahmis,[30] sanatlı bir şekilde kompoze edilmiştir. Bu kompozisyon üst üste on üç daireden oluşuyor, her daire altı kısma ayrılıyor, her kısımda bir mısra yer alıyor. Daireler birbirine geçkin durumdadır, dairelerin altında "Güfte-i Şahingiray, tesdis-i Sakıb Ruhay" yazılıdır. Bu güzel dairesel levhanın bir nüshası fotoğraflarla büyütülmüş, temyiz mahkemesi hukuk dairesi azasından Urfalı Mazhar Efendi tarafından Kahire el-Ezher Üniversitesi'ne armağan edilmiştir.[31]

Şanlıurfa Halepli Bahçe'de bulunan köşk, 1263 hicri yılında yaptırılmıştır. Sakıb Efendinin kendi el yazısıyla mavi zeminli tahta üzerine beyaz boya ile talik bir yazı ile yazdığı kaside, köşkün üst katında ve doğu tarafında kalan odanın iç tarafında her dört duvarın üzerinde baştanbaşa tek satır halinde bulunmaktadır.[32]

2. 3. 3. Hikmet Efendi (1832 - 1878)

Asıl adı Ahmet olup Hikmet onun mahlasıdır. 1832 yılında Pazar Camii mahallesinde doğmuştur. Şefkatzâde Eyyüb Efendinin oğludur. İlk tahsilini babasından

---

[26] Seyyid Abdulkadir-i Geylanî, Gavs-ül A'zam, Kutub gibi mecazî nam ile bilinen bu zat 470- 561 yılları arasında yaşamış ve Kadirî Tarikatının mücessisidir. Müteaddid müridlerinden bir çoğu sonradan veli olarak meşhurdurlar. Derslerinin tesiriyle birçok gayrı müslim Müslüman olmuştur. Aktab-ı Erbaa'dan sayılır. Bkz. Abdullah Yeğin, *Osmanlıca-Türkçe İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lûgat,* İstanbul, 1983, s. 174.

[27] Mahmut Karakaş, *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri,* 2. Baskı, Ankara, s. 155.

[28] Bedri Alpay, (Edisyon: Adil Saraç), *Şanlıurfa Şairleri (I),* Şanlıurfa, 1986, s. 192-194.

[29] B. Alpay, s. 21.

[30] Tahmis: Bir şiir veya gazelin her beytinin üstüne üçer mısra ilave ederek beşe çıkarmak. Tesdis: Bir şiir veya gazelin her beytine dörder mısra ilave ederek onu altı mısralı (müseddes) hale getirmek.

[31] B. Alpay, s. 195-199.

[32] M. Karakaş, *Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler,* 1.Baskı, Ankara, 2001, s. 293.

aldıktan sonra Hasanpaşa Medrese'sine girmiş medreseyi bitirdikten sonra muavinlik ettiğini daha sonra da Suruç köylerinde aşar mültezimliği[33] yapmıştır. Refah içinde yaşamış, çevresine cömert davranmıştır. Evlenmemiştir. Hayatta kazandıklarını kitap ve fakirlere vermiştir. Mürettep divanı, "dal" harfine kadar Nabi divanına yazdığı tahmisi, "sin" harfine kadar Hafızı Şirazi'nin Divanı'na tahmisi, Mecmua-i Hicviyat gibi eserleri vardır. O zaman Urfa mutasarrıfı[34] olan Süleyman Şefik Paşa bu eserleri bastırmak için İstanbul'a götürmüş, fakat iki ay sonra paşanın ölümü bu eserlerin kaybolmasına yol açmıştır. Kendi teşvik ve desteğiyle Hasan Paşa Kütüphanesi kurulmuş ve kendisi de bu kütüphaneye bir kitabe yazmıştır.1878 tarihinde vefat etmiş Harran Kapı mezarlığına defnedilmiştir.[35]

2. 3. 4. Ali Halife (d. ? - ö. 1306/1888)

Ali halife'nin, Ahmed Vefik'in hocası olduğunu bizatihi Ahmed Vefik talebesi Behçet Arabî'ye söylemiştir. Behçet Arabî'de Mahmut Dörtbudak'a hocasının hocası olarak Ali halife adını anmıştır. Biz de bundan yola çıkarak Ali Halife'nin torunlarının çocuklarına ulaştık. Fakat onlar, dedelerinin hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirttiler. Ali Halife'nin torunu Mehmet Tahir Halfeoğlu ve onun oğlu Fahrettin Halfeoğlu ile hal pazarındaki (şutim) dükkânında 25.04.2011'de görüştük. Yaptığımız söyleşide, aslında kendilerine Urfa'da "şehirli"[36]denildiğini, yine kendilerinin Çulcuoğulları ailesinden olduklarını fakat dedelerinin yani Ali Halifenin, Halidi Bağdadî koluna bağlı Nakşî şeyhinin Urfa halifesi olması sebebiyle, zaman içerisinde kendilerine Halfeoğulları denildiğini belirtmektedir. Ali Halife'nin torunu Mehmet Tahir 1947 Urfa Merkez doğumlu olup, sekiz kardeşten dördüncüsüdür. Dedesi hakkında kendisinin de yaşlı olması hasebiyle fazla bir şey hatırında kalmadığını söylemiştir. Yalnız dedesinin yazısından bir numune halasının mezarlığı üzerinde bulunduğunu belirtmesi üzerine halasının mezarına gidilip, mezar taşına yazdığı yazı (hat) ve Ali halife'nin mezarında ki yazı görüntülenmiştir. Ayrıca, Ali Halife'nin kendi yazısı olan (altın varak çerçeveli) Kur'ân-ı Kerîm'den sadece iki sahife, Mahmut Dörtbudak'ın özel koleksiyonunda bulunmaktadır.

---

[33] Arapça olan öşür sözcüğünün anlamı onda bir'dir (1/10). Çoğulu aşar'dır. Osmanlı'da en önemli vergilerdendir. Mültezim, Osmanlı toprak sisteminde açık arttırma usulüyle, eyaletleri (Özellikle merkezden uzak olanları) kiraya vermeye iltizam, iltizam sahibi olan kişiye de mültezim denirdi.

[34] Sancak'taki en büyük mülki amir.

[35] B. Alpay, s. 90-92.

[36] Şanlıurfa'da "Şehirli" deyimi, ana dili Türkçe olan ve atadan beri şehirde yaşayan, köyle ilişkisi olmayan yerli halk için kullanılır.

el-Enbiya Sûresi 21/111-112 ile el-Hac Sûresi 22/1-11

Ali Halife'nin mezar taşında şu ibare bulunmaktadır, "Urfa ulema-i kibriyasından tarikatı âliye-i nakşibendiyye hulefasından faziletli es-Seyyid el-Hac Ali Halife Efendi, Eş-Şahit el-muktebil el-muallim el-mağfur es-Seyyid Muhammed Tayyib Efendinin marked-ü tayyibullah senahüma ve cefila el-cennetü'l-mesvahüma âmin bi hürmeti seyyidil mürselin. Fi şehri sene 1306 cemaziyel evvel.[37]

2. 3. 5. Ahmed Vefik Efendi (1860-1932)

Asıl adı Ahmed, mahlası Vefik, lakabı ise Lobud'dur. Urfa'da halk arasında Lobud[38] Ahmet diye bilinir. 1860 yılında doğmuştur. Babası Zirki aşiretinden Balibeyzâde Lobud Bey'dir. İlk tahsilini İstanbul Valide Sultan Mektebi'nde, Orta tahsilini İstanbul Sultani'de yapmış, Sultaniyi bitirmeden terk etmiştir. 1882 yılında babası İstanbul'dan sürülerek Halfeti nahiye müdürlüğüne atanmasıyla, O da Urfa'ya gelmiştir. 1886 yılında babasının emekli olmasıyla Urfa'ya yerleşmişlerdir. 1887 yılında Ahmed Bey, Urfa tahrirat kalemi mukayyitliği (kayıt memuru) ile memuriyete başlamıştır. Yazısı güzel olduğu için üç yıl sonra aynı kalemin ser mümeyyizliğine getirilmiş ve bu görevinden 1923'de emekli olmuştur.[39]

Hattat, şair ve musikişinas olan Ahmed Bey, Diyarbakırlı Cemanzâde Hacı Abbas, Urfa tahrirat müdürü Asaf Bey [40] ve Nakşî halifesi olan Ali Halife'den [41] hat dersleri almış, bu konuda kendini yetiştirmiş, icazet almış ve bir üstat olarak icazet

---

[37] Mezarı, Şanlıurfa Bedilhanlılar Mezarlığı içerisindedir.

[38] Kolun gücünü geliştirmek için kullanılan çift bileğinden ağaçtan yapılmış araç.

[39] B. Alpay, s. 234.

[40] B. Alpay, s. 234.

[41] Mehmet Dündaralık *Şiirleri* görüşme, 03.01.2013.

verme durumuna gelmiştir. Urfa'nın bütün mektep ve medreselerinde hüsn-i hat ve yazı dersleri vermiştir. Ahmed Bey'den icazet ve ders alan meşhur hattatların başında Behçet Arabî (v.1965), Muhammed Hilmi (v. ?), Muhammed Lütfi (v.1938), Hami Halil (v.1908), Mehmet Reşit Saraç (v.1946) gibi değerli şahsiyetler, onlarca talebesinden sadece birkaçıdır.

Musikiye de vakıf olan Ahmed Bey, bütün makamlara hâkim olmanın yanı sıra, kanun, ud ve armonika gibi musiki aletlerini de maharetle çalar, gazel okuyarak iyi bir musikişinas olduğunu kanıtlardı. Hat ve musikide usta olduğu kadar şairliği de tartışılmazdır.[42] Mütevazı, iyi huylu, ince ruhlu, yardımsever bir zat olan Ahmed Vefik Bey'in şiirlerinin birçoğu kitabedir. Bir mezar kitabesinde;

"Yaz Vefik sen ki mezara şu hazin mersiyyemi

İşte dâğım yâresi târih-i fevtimdir benim 1336"[43] olarak geçmektedir.

Şehir merkezinde, daha önceleri vilayet binası önündeki bulvarın ortasında, ağaçlar altında bulunan harb-ı umumi şehitleri anıtı 1983 yılında Urfa Belediye Başkanı Alâeddin Turhan tarafından hükümet konağı önündeki dört yolun birleştiği kavşağa taşınan anıt[44] daha sonra 2010 yılında tekrar eski yerine nakledilmiştir. Bu anıt 1917 yılında, birinci Dünya savaşının bütün cephelerinde savaşa katılan Urfalı şehit ve gazilerin hatırasına yaptırılmıştır. Sekiz buçuk metre yüksekliğindeki anıt tamamen kesme taştan ve yuvarlak bir kaide üzerine kare tabanlı olarak oturtulmuştur. Anıtın kuzeyinde iki, güneyinde ise iki kitabe olmak üzere toplam dört kitabe Ahmed Vefik tarafından yazılmıştır.

Kuzey cephe üst kitabede; *"Bu hacer samit değil, iklil-i cihadı ekberdir 1335"* (Bu taş sessiz değil, büyük cihadın tacıdır. 1917). Kuzey cephe alt kitabede; *"Harb-ı umumi şühedaya Fatiha 1330-1332"* (I. Dünya savaşı şehitlerine Fatiha 1912-1914). Güney cephe üst kitabede; *"Cay-cihada giden erlere nusret ola 1334"* (Cihad yerine giden erlere yardım ola 1916). Güney cephe alt kitabede; *"Harb-ı umumi şühedaya Fatiha 1330-1332"* (I.Dünya savaşı şehitlerine Fatiha 1912-1914).[45] Nusret bey tarafından diktirilen abideye, büyük bir ustalıkla "nusret" adını yazmıştır. Ayrıca Ulu Cami haziresindeki celi talik hattı ile yazılmış mezar şahidelerinin de ona ait olduğu tahmin edilmektedir.[46]

Bu büyük hattatın kâğıt üzerine yazılmış levhalarından günümüze kadar maalesef çok az ulaşan olmuştur. Bunlardan sadece Mahmut Ertan koleksiyonunda bulunan parşömen üzerinde "Muhammed Aleyhisselam" yazılmış celi sülüs levha (Resim: 15) ile Şehbenderiye Camii imam hatibi odasındaki "ve hüve ala külli şey'in kadir" yazılı celi sülüs levha (Resim: 16) tespit edilmiştir.[47]

---

[42] Şanlıurfa 1967 İl Yıllığı, Kültür Bölümü, s. 150.

[43] B. Alpay s. 236.

[44] Selahattin E. Güler - Remzi Mızrak, *Resimli Şanlıurfa Kültürü Sözlüğü*, 2008, s. 130.

[45] S.E. Güler - R. Mızrak, s. 130.

[46] A. Cihat Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, Şanlıurfa, 1997, s. 76.

[47] C. Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, s. 76.

Nesih, Rık'a, Sülüs, Divani ve Ta'lik yazı çeşitlerinin hepsi kullanılmıştır

"Ve hüve ala külli şey'in kadir" (O, her şeye kâdirdir)

Mevlid-i Halil Camii'nde Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sakalı şeriflerinin muhafaza edildiği odada asılı bulunan, cam üzerine yağlı boya ile tersten yazılmış Lihye-i Şerif makamını belirten levhada "Haza makamu lihyeti'ş-şerifetin nebeviye. Aleyhi efdalü's-salavati ve ekmel'üt-tehiyye" diye belirtilen yazı celi sülüs hattı ile yazılmıştır. Bu levha şu an Urfa Müzesi'ndedir.

Lihye-i Şerif makamını belirten celi sülüs levha. (Hat; Lobud Ahmed 1399 H.)

"Küllema dehela aleyha zekeriyya'l mihrab" levhası ise, Nimetullah camii kışlık bölümünde mihrab olarak kullanılan pencere üzerinde hicri 1325 tarihini vermektedir. Yine Urfa müzesinde 1348 hicri tarihli bir kitabenin Ahmed Vefik Efendi'ye ait olduğu belirtilmektedir.[48] Kitabede, bu evde oturanlar için duada bulunmuştur:

"Bu hâne öyle bir hane her usûlü bâ safâ
İçinde sâkin olanlar çekmeye asla cefa
Bir gelen bir daha gelsin demesinler bî vefâ
Sahibine kıl şefâ'at ya Muhammed Mustafa. 1348"

Urfa'da yetişen birçok sanatçı ve şaire hat dersi veren Ahmed Vefik Efendi 1932 yılında vefat etti.[49]

2. 3. 6. Saffet Efendi (1866 - 1950)

Halvetiye şeyhi olan Saffet Efendi'nin asıl adı Mustafa Kemalettin olup, Saffet ise mahlasıdır.1866 yılında Urfa'nın Hacı Gazi mahallesinde doğmuştur. Şeyh Abdülkadir Kemalettin'in küçük oğludur. Tahsilini sırasıyla Urfa İstanbul, İskenderiye ve Kahire'de tamamlamıştır. el-Ezher'den mezundur.[50]Tahsilini bitirdikten sonra tekrar Urfa'ya geri dönmüş ve devrinin Urfa müftüsü Abdüllâtif Efendi'den Arapça ve dini dersler okuyarak icazet almıştır.[51] 1908 meşrutiyetinde Urfa'dan milletvekili seçilmiş, Meşihat Dairesi, Meclisi Meşayih, Müellefat-ı Şer'iyye reisliklerinde, Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye azalığında bulunmuş, Cumhuriyet devrinde milletvekili seçilmiştir.[52]*Kur'ân-ı Kerîm Hattı*, *Haftalık Tasavvuf Mecmuası*'nı yayınlamış, *Tasavvufun Zaferleri*, *Ulumu Şeriyye* ve *Asri Müceddidlerimiz* adlı eserleri vardır. *Nur Heykelleri*'nin (Sühreverdi) de çevirisini yapmıştır.[53] Saffet Efendi, 1890 senesinde Halveti tekkesini tamir ettirmiştir. Bu tekkenin kapısının üzerindeki kitabeyi de bizzat kendisi yazmıştır. Şeyh Saffet Efendi, İstanbul'da Fatih Dersiamlığı'nda bulunmuş ve Nisan 1914'de Göynüklü Hafız Hilmi Efendi'ye icazetname vermiştir.

1924 senesinde hilafetin kaldırılması için önerge verenler arasında yer aldı.1927 senesinde milletvekilliğinden emekli oldu. 27 Ekim 1950 senesinde Ankara'da vefat

---

[48] M. Karakaş, *Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler*, Ankara, 2001, s. 304.

[49] Şanlıurfa İl Yıllığı, 1967, s. 150.

[50] B. Alpay, s. 189.

[51] M. Karakaş, *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, s. 369.

[52] B. Alpay, s. 189.

[53] B. Alpay, s. 189.

etti. Cenazesini önce Urfa'ya getirmek istedilerse de sonra vazgeçerek Ankara'da defnettiler.[54]

2. 3. 7. Hattat Hilmi Efendi (1881 - ö. ?)

Asıl adı Muhammed olup Hilmi onun mahlasıdır. 1881'de Urfa'da doğmuştur. Babasının adı Abdurrahman Efendi'dir. İlk tahsilinden sonra Kur'ân-ı Kerîm'i hafız Osman'dan ezberlemiş, daha sonra İbrahimiye Medresesi'ne[55] girmiştir. Medresenin müderrisi ise, ünlü âlim Hacı Ramazan Efendi'dir (v.1908). Hattat Hilmi Efendi, bu medresede hüsn-i hat derslerini de meşhur hattat Ahmed Vefik'ten almıştır. 1904 yılında Darü'l-Muallimin'e girmiştir. 1908 Meşrutiyetinde Okulu bitirip, Darü'l-Fünun'a girmiştir. Ders-i âm belgesi aldığı için fakülteye devam eden Hilmi Bey, fakülteyi bitirdikten sonra Medresetü'l-Kudat'a girip oradan da yüksek bir derece ile mezun oldu. İlk memuriyeti 1914'te Evkaf Nezareti memureyn kalemi kâtipliğidir. Bu görevden sonra Fetvahane müsevvidliğine, sonra da birinci sınıf olan hattıyla adliye nezaretindeki "temyiz şer'i" dairesine atandı. Bu dairenin kaldırılmasından sonra ise, tekrar fetvahane müsevvidliğine atandı. Bu dairenin de kaldırılmasından sonra Medresetü'l-İrşat tarih muallimliğine, sonra da Şeriyye Vekâleti'nce Anadolu medreseleri müfettişliği ile Adana'ya atanmıştır.. Tevhid-i tedrisat kanunu çıkınca Adana Lisesi Arapça ve Farsça öğretmenliği, daha sonra erkek muallim mektebinde Türkçe öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Ne zaman vefat ettiği tespit edilememiştir.[56]

2. 3. 8. Hattat Mehmet Reşid Saraç (1883-1946)

Saraçzâdelerden olan Mehmet Reşid Efendi, 1883 yılında Urfa'da doğdu. Babası Kadiri Şeyhi Saraçzâde Ömer Efendi'dir. M. Reşid Efendi, Döşeme Camii'nde, Urfa'da Buluntu Hoca namıyla maruf Hacı Abdurrahman[57] Efendi'den (v. 1968) ders alarak ondan icazet aldı. Hüseyin Paşa Camii'nde imam hatip olarak görev yaptı. Son devrin din ulemasından olan Reşid Efendi, camilerin kapatıldığı o devirde kendisi, her ay kaç gün imamlık yapmışsa o kadarının parasını alır, görevini ifa edemediği günlerinkini almazdı. M. Reşid Efendi hat dersini ve icazetini Lobud Ahmet'ten almıştı. Bu icazette Ahmed Vefik'in de, hocasının kimler olduğu ve kimlerden icazet aldığını gösterir bir belgedir. İcazet aldığı tarih 29 Muharrem 1322 (7 Nisan 1904) dir. İcazetin altında Ahmed Vefik'in adı ve mührü vardır. Bu mühür üç defa basılmıştır. Ömrünün sonlarına doğru verem hastalığına yakalandı, 1946 senesinde hacca gitti, Arafat'ta vakfede iken vefat etti.[58]

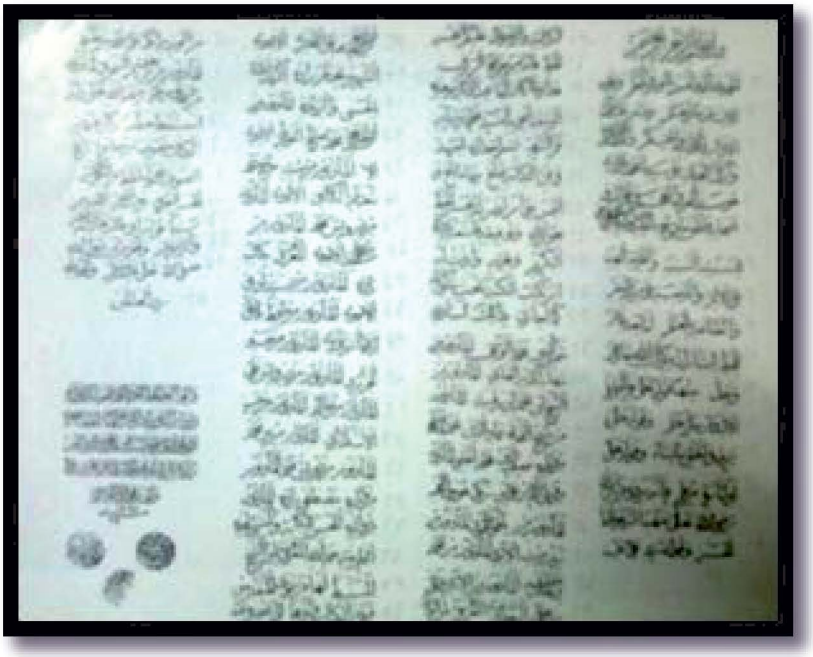
[54] M.Karakaş, *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, s. 369.

[55] İbrahimiye Medresesi, Şanlıurfa ili Dabakhane Camii içerisinde bulunmakta idi.

[56] B. Alpay, s. 97-98.

[57] 1865-1968 yılları arasında yaşamış Urfa'nın büyük âlimlerindendir. Kabri, Döşeme Camii'nde (Balıklıgöl Halilürrahman Camii) bulunmaktadır.

[58] M. Karakaş, *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, s. 299-303.

Hattat Ahmed Vefik'in talebesi M. Reşid Saraç'a vermiş olduğu icazet

2. 3. 9. Hattat Hami Efendi (1884 - 1908)

Asıl adı Halil olan hattatımızın mahlası Hami'dir. Urfa'da Hüseyin Paşa Mahallesi'nde 1884 yılında doğmuştur. Babası Cafer Ağa, 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşında Türklerle savaşmamak için oradan (Rusya'dan) kaçıp gelen Aktay kabilesi reisi Akmirza Bey'dir. Annesi Mekkiye Hanım ise aynı kabileden ünlü âlim Hacı Emir Efendi'nin kızıdır. Yusuf Paşa Medresesi'ne girmiş Abdurrahman Muhibbi'den ders okumuş ve burayı birincilikle bitirmiş daha sonra 1906 yılında İstanbul'a giderek Mekteb-i Nüvvab'a (Hukuk Fakültesi) girmiştir. 1908 yılında hastalanarak Urfa'ya dönmüş, bir hafta sonra da vefat etmiş ve Bedirzaman Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hattat Hami, Hattat Lütfi'nin abisi aynı zamanda Bedri Alpay'ın[59] da dayısı olur. Hattatlığının yanında şair ve musikişinas'tır. Hat sanatını Ahmed Vefik'ten öğrenmiştir.[60]

2. 3. 10. Hattat Lütfi Efendi (1888 - 1938)

Asıl adı Muhammed, Lütfi ise onun mahlasıdır. Hattat Hami'nin kardeşidir. 13 Mayıs 1888'de Urfa'da doğmuştur.

Hattat Lütfi'de abisi Hami gibi, O da hat sanatını Ahmed Vefik'ten öğrenmiştir. ve bu alanda çok güzel eserler vermiştir. Askerliğini jandarma olarak Lübnan'da yapmıştır. Birinci Cihan harbinden sonra terhis olarak Urfa'ya dönmüştür. 1930 yılında

---

[59] Bedri Alpay, Cumhuriyet Dönemi şair ve yazarlarındandır. 1905-1987 yılları arasında yaşamıştır. "Urfa Şairleri-1" kitabının yazarıdır.

[60] B. Alpay, s. 80.

askerlikten ayrılarak sivil hayata atılmıştır. Birecik ve Hilvan'da tapu müdürlüğünde bulunduktan sonra 24 Aralık 1938 yılında Hilvan'da kalp krizi geçirerek ölmüştür. Hilvan mezarlığına defnedilmiştir.[61]

2. 3. 11. Hattat Behçet Arabî (1893 - 1965)

Asıl adı Muhammed Behçet (Görgün) olup, "Behçet Arabî" ismi, onun mahlasıdır. 1893 yılında Urfa'nın Kaleboynu Mahallesi'nde doğdu. Peygamberimizin sancaktarı Ebû Eyyüb el-Ensari'nin torunlarından olan ve günümüzden yaklaşık dört yüzyıl önce Arap yarımadasından gelerek Urfa'ya yerleşen "Arabizâdeler" ailesinden olup, babası Hamid Efendi'nin tek evladıdır. Bu nedenle, yazdığı levhalarda "Behçet Arabî" imzasını kullanmıştır.

Babası Hamid Efendi tarafından on üç - on dört yaşlarındayken ondaki ilgiden dolayı hüsn-i hat öğrenmesi için şer'i mahkemede kâtip olan akrabalarından birinin yanına gönderildi. Bu şahsın yanında ilk bilgilerini alır ve hat sanatında büyük bir ilerleme kaydeder, hatta hocasını geçecek seviyeye ulaşır. Kendisinin daha usta birinin yanına verilmesine gerek duyularak şer'iyye'deki kâtip hoca, Behçet'i hattın her çeşidinden icazet almış ve vermiş olan Lobud Ahmet'e götürerek "Ahmet Efendi işte sana kabiliyetli bir genç ben bildiklerimi öğrettim gerisi sana kalıyor" diyerek Behçet'i Halil'ür-Rahman Medresesine yerleştirir.[62]

Behçet ile hocası Ahmed Vefik arasında şöyle bir diyalog geçer, "hocam yazıyı yazarken kamış kalemi kâğıt üzerinde cızırtıya benzer sesler çıkartıyor, bunun sebebi nedir? Diye sorduğu zaman Ahmet Efendi, şu cevabı verir; "Kalem feryâd eder ağlar mürekkeb, beni cahil eline verme Ya Rab!" Buna içerlenen Behçet daha azimle işe sarıldı ve çok güzel kompozisyonlar üreterek icazetnamesini aldı.

Behçet Efendi, 17 yaşında evlendi, 24 yaşında üç çocuk babası olarak I.Dünya savaşına alındı ve Medine-i Münevvere'de beş buçuk yıl askerlik yaptı. Askerlik yaptığı sırada Peygamber Efendimizin makamına İstanbul'dan gönderilen yazıları işledi. Kendi yazılarından yazdı, bu yazılarının başında Urfa'lı şair Nabi'nin;

"Sakın terki edepten kuy-i mahbubi Hüdadır bu
Nazargah-ı ilahidir bu makam-ı Mustafa'dır bu".

Dizeleriyle başlayan meşhur kasidesi gelmektedir, ancak bu eşsiz eser, daha sonraki bir zamanda Mescid-i Nebevi'nin duvarlarından sildirilmiştir.[63] Bu çalışmalarından dolayı Fahri paşa tarafından fırka yazıcılığına alındı ve kendisine Peygamber Efendimizin Sakal-ı Şerifleri hediye edildi. Bugün Urfa'da Peygamberler camiinde Ramazan aylarında ziyarete açılan Sakal-ı Şerif, Behçet Efendi'ye Medine'de hediye edilen Sakal-ı şeriftir.

Behçet Efendi askerlik dönüşünde bazı okullarda hüsn-i hat dersleri verdi. Harf devriminden sonra işsiz kalınca Urfa Tekel memurluğu görevine başladı. Kırk yaşlarında Siverek'e aynı görevle atandı. Siverek'te de 1 yıl çalıştıktan sonra istifa ederek Urfa'ya geldik. Kendisini tamamıyla hat çalışmalarına verdi ve geçimini bu yolla sağlamaya başladı.

Kendisine bu güzel yazıları nasıl yazıyorsun? Diye soranlara büyük bir tevazu ile *"Ben yazmıyorum, yazdıran yazdırıyor, bu sanat bana Cenab-ı Allah'ın bir lütuf ve*

---

61 B. Alpay, s. 130.

62 E. Güler - R. Mızrak, s. 112 -113.

63 C. Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, s. 11.

ihsanıdır" derdi.[64] Behçet Efendi'nin yazmış olduğu şaheser levhaları bugün Urfa'daki çoğu cami, dükkân ev ve mezar taşlarına sanatının en ince ayrıntılarını aksettirmiştir.[65]

Mareşal Fevzi Çakmak ve Diyanet işleri eski reisi Ahmet Hamdi Akseki'ye göndermiş olduğu levhalar çok beğenilmiş ve bu zatlardan takdir ve teşekkür almıştır. Bundan başka İstanbul Ayasofya Camii mihrabının sol tarafında ve Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi'nin mihrabında birer levhası asılıdır.[66]

Behçet Efendi, hazır mürekkep kullanmamış eski geleneği sürdürerek özel mürekkebi kendisi yapar ve hazırlardı. Kendi yaptığı özel mürekkebi hazırlarken zeytinyağı kandilini etrafı kapalı bir sacın altında yakar, bunun saca yapışan islerini kazıyarak toplardı. Sonra bu isleri yakarak kararttığı pirinçle birlikte iyice döver, daha sonra bunları kaysı ağacı sakızıyla uzun müddet karıştırmak suretiyle kaynatır, mürekkebe parlaklık versin diye de bazen bu karışıma kaynama safhasında soğan kabuğu ilave ederdi. Elde ettiği bu mürekkep gayet parlak ve uzun ömürlü olur, su ile dahi çıkmazdı.[67]

Behçet Efendi nesih, sülüs, divan, rık'a gibi yazı çeşitlerini başarıyla kullanmış, ancak en çok celi sülüs ve celi talik tarzında eserler vermiştir. Eserlerinden bir kısmı ve kullandığı malzemeler Şanlıurfa müzesi Behçet Arabî köşesinde sergilenmektedir.

Aynı zamanda iyi bir musikişinas olan Behçet Efendi çok güzel gazel okurdu.[68] Ahmed Vefik Efendiden icazet alan Behçet Efendi sanat hayatı boyunca kimseye icazet veremeden hakkın rahmetine kavuşmuştur. Kendisinden Dr. Münip Görgün (Arabîzâde) ve Mahmut Dörtbudak meşk etmiştir ama üstadın ölümüyle icazet alamamışlardır.1965 yılında 76 yaşında Urfa'da vefat eden Behçet Efendi, Harran kapıdaki aile mezarlığına defnedilmiştir.[69]

Hat: Behçet Arabî

Hat: Behçet Arabî
"Ashab-ı Kehf'in isimleri"
Yazı: Celi sülüs - 1381/1961

Hat: Behçet Arabî
"ve hüve ala külli şey'in kadir"
Yazı: Girift celi sülüs

---

[64] C. Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, s. 12.

[65] Şanlıurfa İl Yıllığı, 1967, s. 151.

[66] C. Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, s. 12.

[67] C. Kürkçüoğlu, "Mahalli Bir Hattat Urfalı Behçet", *Türkiyemiz Dergisi,* İstanbul, sayı: 42, 1984, s. 34.

[68] C. Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, s. 12.

[69] C. Kürkçüoğlu, *Urfalı Hattat Behçet Arabî*, s. 13, E. Güler - R. Mızrak, s. 113.

2. 3. 12. İ. Halil Kırıkçı (1938 - .....)

1938 yılında Urfa'nın Kamberiye Mahallesi'nde İbrahim Halil Kırıkçı, Hacı Abdullah Efendi'nin altıncı çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.

Altı yaşındayken mahallede Âmine Hoca Hanım'dan Kur'ân-ı Kerîm dersine başladı. Sekiz yaşında mahalle camii hocası merhum Molla Mehemmed Hoca Efendi'nin nezdinde Kur'ân-ı Kerîm dersleriyle beraber tecvit, Kaside-i Bürde ve meşk derslerini almaya başladı. Hoca Efendi'nin vefatından sonra mahalleye yeni gelen mahalle hocası merhum Mehemmed Guli Hoca Efendi'nin derslerine katıldı. 1950'den sonra Gümrük hanında Molla Hamid Efendi'den Arapça ve Farsça dersleri alırken bu arada da terzilik yapmaktadır. Hem çalışıyor hem de derslere devam ediyordu. 1955'lerde Müftü Eyüp Sabri Efendi'den hadis ve feraiz derslerini aldı. Askerlikten sonra manifaturacılık mesleğini icra etmeye başladı.

Hat sanatında, ilk başlarda kendi gayretleriyle bir şeyler yazdığını fakat bunun yeterli olmadığını belirten Halil Kırıkçı, 1998'de Harran Üniversitesi'nde hocalık yapan Mehmet Memiş Hoca'nın Balıklıgöl Rızvaniye Camii'ndeki hat derslerine de katılmıştır.

Şiir, ilahi ve natı şeriflere merakı olan Kırıkçı, aynı zamanda hüsn-i hat sanatına olan özel bir ilgisinden dolayı hat sanatında mahir bir şekilde eserler vermeye başladı. Halen çalışmalarına devam etmektedir.[70]

Hat: İ. Halil Kırıkçı: Yazı türü: Celi sülüs - 1428/2007

2.3.13. Mahmut Dörtbudak (1948- .....)

Mahmut Dörtbudak, 10 Mart 1948 yılında, Urfa'nın Tepe Mahallesinde dünyaya gelmiştir. Aile olarak Urfa'nın Kadıoğlu ailesine mensuptur.

1960 yılında ilkokuldan mezun olur. 1960/1961 öğretim yılında Şanlıurfa Lisesi ortaokuluna kaydolur. 1962 yılında Rızvaniye Camii Kur'ân-ı Kerîm kursuna kayıt ve kabul edilir. Kurs öğreticisi merhum **"Ahmet Demir"**[71] hoca efendi'nin derslerine katılır. Hoca Efendiden Rık'a hattı ile Arapça ve Farsça derslerini alır. Yeni camide **"Yusuf Baz"** hoca efendi'nin yanında Sarf kitabını okumaya başlar.

1963 yılında Mevlid-i Halil Camii'nin (Dergâh Camii) müezzini Mehmet (Kılıç) Hafızın tavassutuyla, Şanlıurfa hüsn-i hat üstadı, Behçet Arabî namıyla maruf **"Mehmet Görgün"** den meşk eder, üstadın ölüm tarihi olan 1965'in Ekim ayına kadar devam eder. 1965 yılında edebiyata olan ilgisi sebebiyle Dergâh diye maruf olan

---

[70] İ. Halil Kırıkçı, *kişisel görüşme,*09.07.2012.

[71] 1939 yılında Urfa'nın Kantara köyünde dünyaya geldi. Buluntu Hocanın talebesi Hamid Bingöl'den (Molla Hamid) icazet alır. Urfa müftüsü Halil Gönenç hoca efendinin derslerine katıldı. Urfa ve çevresinde vaizlik ve müftülük görevlerinde bulundu. Karabaş Tecvidini Arapçaya tercüme etmiş ve Lübnan'da bastırmıştır. 1976 senesinde hac için Hicaza gitti. Dönüşünde hastalandı, Diyarbakır Tıp Fakültesi'ne kaldırıldı, ancak kurtarılamadı.

Mevlid-i Halil Camii imam hatibi merhum **"Bahattin Genç"**den Fuzuli divanıyla uygulamalı edebiyat derslerini alır.

1966 yılında da "Kabani" lakabıyla maruf Rızvaniye Camii imam hatibi merhum **"Mahmut Özbay"**dan İlm-i zilâl veya İlm-i Keddusi de denilen güneş saati ve burçlar ilmini öğrenir.

1966 yılında Urfa Lisesi'nden mezuniyetinin ardından Urfa Müftülüğü'nde memuriyete başlar. Müftülükte memur iken önceden merhum Ahmet Demir'den aldığı Arapça tedrisatını Hasanpaşa Camii imam hatibi merhum **"Abdullah Yolgösteren"**[72] hoca'dan devam ettirir.

1967-68 öğretim yılında Ankara İlahiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırır. Üçüncü sınıfta iken, tercihli ders olarak hüsn-i hat dersini seçer. Bu dersin hocası olarak da **"İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu"** olur. Baltacıoğlu'nun hat sanatı üzerine olan tavsiyelerini ve terkip metotlarını kendine düstur edinir.

1971 yılında üniversite'den mezun olduktan sonra Urfa İmam Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmeni olarak görev alır. Bu arada merhum Abdullah hoca'nın Arapça derslerine katılır. Mantık ve İsagoji derslerini tamamlar.

1972 yılında nacar (marangoz) esnafından Mehmet Dülger Efendi'nin kızı ile evlenir. Bu evlilikten ikisi erkek, üçü kız olmak üzere beş çocuk sahibi olur. 1975 yılında kısa dönem yedek subay adayı olarak askerliğini tamamlar.

1980 yılında, Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü'nden Afyon ilinin Emirdağ ilçesi İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü'ne tayin edilir. 1981-1984 yılları arasında Afyon'un Çay İlçesi Lisesi'nde görevine devam eder. 1984 yılında Şanlıurfa Cumhuriyet Ortaokulu'na atanır. Bu arada Nimetullah Efendi Camii imam hatibi merhum hafız **"Şefik Kahvecibaşı"**ndan[73] feraiz derslerini alır. Ancak ilgi alanı olan hat, Arapça tedrisatından öne çıkarak, tüm çalışmalarını bu yöne tahsis edip elde edebildiklerini hat sanatıyla alakalı kaynak kitaplarına ayırır. Kitabelerden çıkardığı kopyalarla incelemelerde bulunur.

22 Eylül 1995'de aynı okulun müdürü iken emekliye ayrılır. Emeklilik hayatında ilme ve bilhassa hat sanatına yönelik çalışmalarına devam eder. Hat hakkında ***"Kavaid-i Hatt-ı Osmanî"*** adlı bir eseri basıma hazırlar.

İlk kişisel sergisini 1996 yılında Şanlıurfa'da açar, daha sonra Silifke Uluslararası kültür etkinlikleri ile Çankırı, Sinop, Van, Malatya gibi illerde de kişisel sergilerinin açılışı yapılır. Sülüs, celi talik, rık'a, divan, celi divan, tezyini kufi ve ma'kili kalem türlerinde yazıları dışında Girift müsenna ve aynalı yazı formlarında da eserler meydana getirmiştir. Hattat Dörtbudak'ın bu sanatta, kendine özgü bir stil oluşturduğu söylenmektedir.[74]

Urfa İlahiyat Fakültesinde iki dönem hüsn-i hat hocası olarak ders verir. 2007 yılından bugüne kadar Şurkav Eğitim Merkezi'nde, nazari ve ameli olarak hat sanatını öğretmektedir. 2012 yılının Mayıs ayında öğrencilerinin hazırlamış olduğu ilk sergi halka arz edilir. Halen çalışmalarına devam etmektedir.[75]

---

[72] 1328/1912 Urfa doğumlu olan Abdullah Yolgösteren Molla Hamit (Bingöl) hoca efendiden icazet almıştır. 1963 yılında Hasan Paşa Camii imam hatibi olarak göreve başlar ve birçok talebenin yetiştirilmesinde katkısı olur.

[73] Dericilere tuz sattığı dükkânında bile ilim öğretmekten geri durmamış olan Şefik Hoca halk arasında "Tuzcu Şefik Hoca" olarak bilinir.

[74] E. Güler – R. Mızrak, s. 91-92.

[75] Mahmut Dörtbudak, *kişisel görüşme*, 13.06.2012.

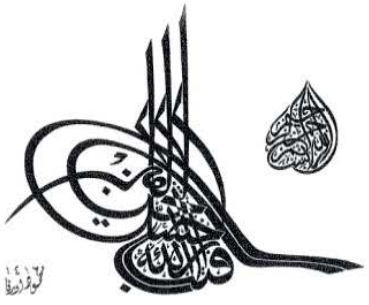

Âyet el-Kürsi (Bakara sûresi, âyet: 255)

Üst daire içinde muhata(yazının etrafı siyahla çerçeveli) "Besmele", altta büyük daire içinde muhata celi sülüs ile yukarıya doğru perspektif üstten aşağıya doğru "Allahu lailahe illa hüve", alttaki daire içinde müsenna celi sülüs "el-hayyü'l kayyum", solda yukarıya doğru dairevi zemin üzerinde celi olarak "la te'huzuhü sinetün ve la nevmün lehü ma fissemavati ve ma fi'l erd", sağda aynalı sülüs yukarıya doğru "men zellezi yeşfeû indehü illa biiznihi ya'lemü ma beyne eydihim" ve altta âyetin devamı olarak birinci ve üçüncü satır sülüs, ortadaki satır ise muhata sülüs ile yazılmıştır. Son satırın sağında Mahmud er-Ruhâvî imzası, solunda ise sene 1417 yazılıdır.

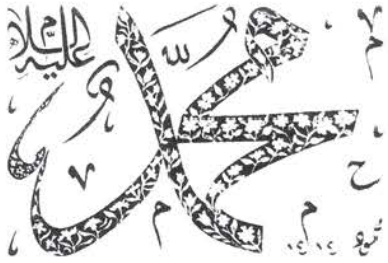

Mü'minun sûresi, âyet: 14
"Fetebarakellahu ahsenü'l halikin"
(Sülüs)
Yazı türü: Bezemeli celi sülüs
Yazılış tarihi: 1416/1995

"Muhammed Aleyhisselam
Yazı türü: Besmele (Divân), Tuğra

Yazılış tarihi: 1414/1993

el-Fâtiha Sûresi
Besmele ve lillahi Rabbil âlemin İran Ta'liki Müsenna,
ortadaki elhamdü ve rab kelimesi İran Ta'liki müsenna,
etrafında ise kavis olarak Osmanlı Ta'liki,
er-Rahmani'r-Rahim'den sonuna kadar Osmanlı Ta'liki olarak yazılmıştır.
Yazılış tarihi: 1418/1997

Rık'a örneği
"İnnemêl a'malü bi'n-niyyat ve innema liküllimriin ma neva"
(Ameller niyetlere göredir, kişi için ancak niyet ettiği vardır) Hadîs-i Şerîf
Yazı türü: Celi rık'a

Fâtiha sûresi
Besmele (Muhata),
Elhamdülillahi Rabbi'l âlemin er-Rahmani'r Rahim (Müsenna Celi divân),
Maliki yevmiddin iyyâke ne'büdü ve iyyâke neste'in, ihdine's sırate'l müstekım
(Muhata divân),
Sıratel'lezine en'âmte aleyhim ğayri'l mağdubi aleyhim vele'd-dallin (Muhata aynalı
divân),
En altta âmin ve onun içerisinde ruhavi imzası ile tarih (divân).
Yazılış tarihi: 1425/2004

Besmele – el-Fâtiha Sûresi
Yazı türü: Müsenna tezyinîkûfi (Besmele ile el-Fâtiha'nın ilk âyeti)
Çerçeve Muhata kûfi (el-Fâtiha 1/2-7)
Yazılış tarihi: 1425/2004

Besmele – el-Fâtiha sûresi
Yazı türü: Ma'kili
Yazılış tarihi: 1435/2013

Âyet el-Kürsî
Yazı türü: Nesih
Yazılış tarihi: 1430/2008

2. 3. 14. M. Sait Bağmancı (1961 - ....)

1961 yılında Mustafa Bey'in yedi çocuğundan ilki olarak Urfa'da dünyaya geldi. Aile olarak meşhur sahabi Halid b. Velid'in (r.a.) soyundan geldiği rivayet edilmektedir. İlkokulu Urfa Mithat Paşa'da, ortaokulu Gazi Ortaokulu'nda, liseyi İmam Hatip Lisesi'nde okudu. Yüksek okul olarak ilahiyat ön lisans mezunudur. Kendisi aynı zamanda hafızdır. Rızvaniye Camii'nde müezzinlik görevinde bulunmuştur. Mehmet Bey'in hattatlığının yanında resim, şiir ve çok güzel gazel okuduğu belirtilmektedir.

On beş yaşlarında iken kendi çabalarıyla hat öğrenmeye başladı, fakat üstadsız bu işin öğrenilemeyeceğini anlayınca Mahmut Dörtbudak'tan hat meşki almaya başladı. Belli bir seviyeye geldikten sonra on sekiz yaşlarında Şam'a gitti, Şam'da Süleymaniye Medresesi'nde hattat Nedim'den meşk aldı. Daha sonra Türkiye'ye geri döndü. Yazı ve görselliği birleştirerek çeşitli yazılar meydana getirdi. Bir müddet böyle çalıştıktan sonra İstanbul'da bir müzede pirinç üzerine Besmele ve İhlâs suresinin yazılı olduğunu yine aynı müzede cam obje veya şişelerin içerisine hat sanatının eşsiz örneklerinin yazılı olduğunu duyar. Bunları görmek için bizzat Beyazıt Müzesi'ne gider. Müzede şişeler içerisindeki yazıları görünce, böyle ve benzeri eserleri çok rahatlıkla yapabileceği kanaati kendisinde de hâsıl olur. Çünkü müzede gördüğü şişelerin ağzı üç santim genişliğinde, alt tarafı on santim eninde, boyu ise kırk santim kadar olan şişeler olduğunu belirtir. Tabi kendisi bu ilhamı aldıktan sonra Urfa'ya gelir ve bunun üzerine çalışmalarını yoğunlaştırır. Önce milimetrik şişelerden başlayarak, ağzı çok dar olan bir kum saati ki, içerisine ancak iğne ucu geçecek kadar olan yerden Besmele-i Şerife'yi yazar. [76]

Kum saatine içten yazılmış Besmele

[76] M. Sait Bağmancı, *kişisel görüşme*, 21 Eylül 2012.

2. 3.15. Mustafa Kaçar (1952 - .....)

1952 yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1971 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesinden mezun oldu ve aynı yıl girdiği İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünü 1975'te bitirdi. 1975'te Kilis İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik hayatına başladı. Afyon- Çay Lisesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği, 1984-1988 arası Nizip İmam Hatip Lisesi müdür başyardımcılığı, 1988-1997 yıllarında Şanlıurfa Merkez Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. 1993-1999 yıllarında Hattat Mehmet Memiş'in Rızvaniye Külliyesindeki derslerine katılarak sülüs ve nesih yazılarını meşketti. İki defa Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tertiplemiş olduğu yarışmalarda eserleri sergilendi. Şanlıurfa'da açtığı dört kişisel sergi yanında birçok karma sergiye iştirak etti.1997 yılından beri Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün açmış olduğu hüsn-i hat kurslarında halen hocalık yapmaktadır.[77]

"Hu"
Yazı Türü: Celi Sülüs
Yazılış Tarihi: 1432/2010

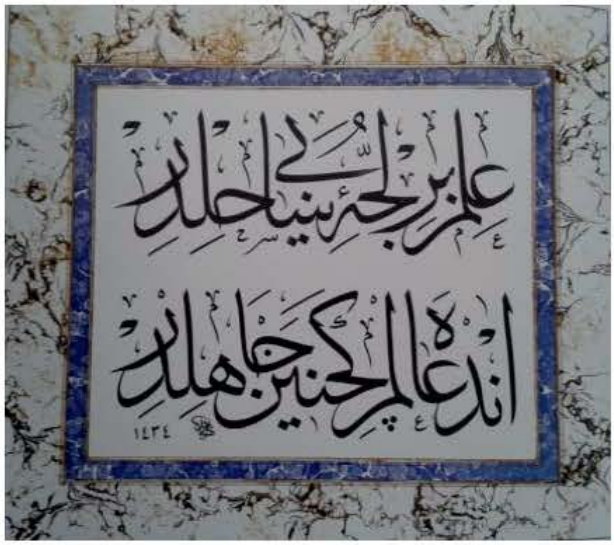
2.3.16. İsmail Kanbaz (1976 - .....)

1976 yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1994 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesinden, 2000 yılında Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2006 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bölümünde Yüksek Lisansını tamamladı. Halen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Hattat Mehmet Memiş'in 1993'te Urfa'ya gelişiyle Rızvaniye Külliyesindeki derslerine katıldı. Sülüs ve nesih yazılarını meşketti. 2010 yılında sülüs-nesih dalında icazet aldı. 2001-2002 ve 2005 yıllarında, Şanlıurfa Belediyesi'nce düzenlenen hüsn-i hat yarışmalarında sırasıyla üçüncülük, ikincilik ve birincilik ödülleri kazandı. Sekiz karma sergiye iştirak etti. Çalışmalarına halen devam etmektedir. [78]

---

[77] Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 20.

[78] Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 24.

"İlm bir lücce-i bi sahildir, anda alim geçinen cahildir"
Yazı Türü: Sülüs
Yazılış Tarihi: 1434/2012

2. 3. 17. Abdülkadir Kuşkıran (1974 - .....)

1974 Yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1995 Yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesinden, 2005 yılında Açıköğretim Fakültesi İlahiyat önlisans programından mezun oldu. 1995 yılında İmam hatiplik görevine başladı.

1993 Yılında Hattat Mehmet Memiş (Mehmet Rami) Bey'in Şanlıurfa İlahiyat Fakültesine gelişi ile Rızvaniye Külliyesindeki derslerine devam ederek sülüs-nesih meşketti. Ömer Faruk Habergetiren'den rıka hattını meşk etti. Konya'lı Hattat Hüseyin Öksüz'den celi divani dersleri almaktadır. 1997 yılında 9. Devlet Türk süsleme sanatları hüsn-i hat yarışmasında başarı ödülü aldı. Şanlıurfa Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu hüsn-i hat yarışmalarında 7 defa ödül aldı. Uluslararası Mir İmadü'l-Haseni hüsn-i hat yarışmasına katıldı. *Kırk Dört Hadisi Şerifin Meali* adlı kitabın Arapça metni ve Şanlıurfa Merkez İhlasiye (Kardeşler) Camii'nin giriş kitabesi, Şanlıurfa Hz Abbas camii iç ve dış yazısı, Birecik Merkez Köprü ve Karşıyaka K. Maraş merkez camilerinin Kubbe yazılarını yazdı.

2005 yılından beri Birecik Halk Eğitimi Merkezinde pazar günleri hüsn-i hat dersleri vermektedir. 2012 yılından sonra ise, Şanlıurfa Balıklıgöl'deki Rızvaniye Külliyesi'nde hüsn-i hat dersleri vermektedir. Birecik'in sembolü olan Dünyada nesli tükenen kelaynak kuşu formatında yazmış olduğu besmele ile Birecik Kaymakamlığı tarafından takdirname ile taltif edildi. 2012 yılında Hattat Mehmet Memiş Bey'den Sülüs-Nesih dalında icazet aldı. 2013 yılında Kültür Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından yapılan mülakatta Kültür Bakanlığı sanatçı kimlik kartı verilerek Halk Kültürü Bilgi ve Belge merkezine kaydı yapıldı. Sanatçı Kaligrafi çalışmaları da yapmaktadır.

2015 yılından itibaren Şanlıurfa İmam Aslan (Abdülvahid Tekkesi) Camiine naklen müezzin olarak tayin edildi. Halen bu görevine devam etmektedir.[79]

---

[79] Abdülkadir Kuşkıran, *kişisel görüşme*, 15Ağustos 2015.

"Bismillahirrahmanirrahim"
Yazı Türü: Celi Sülüs
Yazılış Tarihi: 1416/1995

2. 3. 18. Mustafa Parıldar (1982 - .....)

1982 yılında Şanlıurfa Siverek'te doğdu. Hat sanatına 1995 yılında hattat Mehmet Memiş'in Rızvaniye Külliyesindeki derslerine başlayarak sülüs ve nesih meşk etti. 2000 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesinden, 2007 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun oldu. Burada Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ökstüz'den divani, celi divani ve talik yazılarını meşk etti. Altı yıl Konya Büyükşehir Belediyesi'ndeki KOMEK'te hat dersleri verdi. Halen Fatih Sultan Mehmed Üniversitesi Güzel Sanatlar Faktültesi'nde görev yapmakta ve Klasik Türk Sanatları Vakfında hat dersleri vermektedir. Birçok sergilere katıldığı gibi, çeşitli derecelerde ödülleri de bulunmaktadır.[80]

ez-Zilzal Sûresi 99/7-8
Yazı Türü: Celi Sülüs

[80] Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 32.

2. 3. 19. İbrahim Halil Umuç (1979 - .....)

1979 yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1996 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 2002 yılında başladığı Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitim Fakültesi Resim-İş öğretmenliği bölümünden 2006 yılında mezun oldu. 1995 yılında hattat Mehmet Memiş Bey'in Rızvaniye Külliyesindeki dersleriyle başladı. Sülüs ve nesih dersleri aldı. Mehmet Bey'in Sakarya İlahiyat Fakültesine gidişiyle hat derslerini posta yoluyla devam ettirdi. 2010 yılında sülüs-nesih dalında icazet aldı. 2006 yılında Şanlıurfa Belediyesince düzenlenen hat yarışmasında birincilik ödülü aldı. Çeşitli karma sergilere katıldı. [81]

"Etme ar oku öğren ehlinden, herşeyin ilmi güzel ehlinden-Nabi"
Yazı Türü: Sülüs

Kaynaklar

Alpay, Bedri, *Şanlıurfa Şairleri (I)*, Edisyon: Adil Saraç, Şanlıurfa, 1986.

Ayaz, Fatih Yahya, "Sır Kâtibi", DİA, İstanbul, TDV Yayın Matbaacılık, 2009.

Demircan, Adnan, "Şanlıurfa Tarihinde Meydana Gelen Bazı Doğal Afetler", *Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi*, sayı: 9, 2011, 25-27.

Güler, Selahattin E. - Remzi Mızrak, *Resimli Şanlıurfa Kültürü Sözlüğü*, Şanlıurfa, 2008.

Halep Salnameleri, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Kütüphanesi, Tasnif No: Sal-Haleb, 1891-1908.

Karakaş, Mahmut, *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, Ankara, (t.y.); *Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler*, Ankara, 2001.

---

[81] Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 36.

Karatay, Halit, "Urfalı hattat Şair Mustafa Hatti Efendi", *Şurkav, Şanlıurfa Kültür, Sanat, Tarih ve Turizm Dergisi,* sayı: 2, 2008.

Kürkçüoğlu, A. Cihat, *Ruha'dan Urfa'ya 1780-1980,* Ankara, 1990; *Urfalı hattat Behçet Arabî,* Şanlıurfa, 1997; "Mahalli Bir Hattat Urfalı Behçet", *Türkiyemiz Dergisi,* İstanbul, sayı: 42, 1984.

Müstekımzade, Süleyman Sadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattatin,* İstanbul, İstanbul Devlet Matbaası, 1928.

Polat, Mahmut, Ebû *İshak İbrahim b. Hilal es-Sabii'nin hayatı ve şiirleri,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,1999.

Şanlıurfa İl Yıllığı, Kültür Bölümü, 1967.

Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yay.: 37, 2013.

Turan, Ahmet Nezihi, "Şanlıurfa", DİA, c. 38, s. 336-341.

Yeğin, Abdullah, *Osmanlıca-Türkçe İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lügat,* İstanbul, 1983.

Tanıklığına Başvurulan Şahsiyetler

M. Sait Bağmancı, kişisel görüşme

Mahmut Dörtbudak, kişisel görüşme.

Fahrettin Halfeoğlu, (hattat Ali Halife'nin torunu), kişisel görüşme.

İ. Halil Kırıkçı, kişisel görüşme.

Abdülkadir Kuşkıran, kişisel görüşme.